

Üçüncü İçtima

Birinci Celse

Açılma saati 14

28 Eylül 1932

Reis — Kâzım Paşa Hazretleri.

Kâtipler — İsmail Müştak Bey, Muzaffer Bey.

Ömer Bey — Kurultayın birinci günü Riyaset makamı Kurultay azasına bir tebliğde bulunmuş ruzname mucibince müzakerata devam edileceğini ve bu esnada azanın mevzu müteallik mütaleaları olursa söyleyebileceklerini ifade etmişti. Dün müzakere edilen şeylere ait notlarımız vardır. Bendeniz söz alarak söyleyemedim. Müsaade ederseniz bugün söyleyeyim.

Reis — söz mü istiyorsunuz?

Ömer Bey — Evet efendim.

Reis — Müzakerete usulüne dair bir tahrir vardır. Okuyacağız.

(Necip ve Edip Serdengeçti Beylerin tahriri okundu)

Reis — Zannederim ki Kurultayın ilk açıldığı gün bu hususta malûmat vermiştim. Şimdi bizce yapılması düşünülen şey şudur:

Programda birkaç madde vardır ve her madde birkaç kısımdan ibarettir. Her kısım bir bahse mütealliktir. Şimdiye kadar söz söyleyen zevatın tezleri birinci kısma ait bahisler dahilindedir. Birinci kısma ait tezler bittikten sora bu tezler hakkında gerek itiraz ve gerekse onlara ait mütalea beyan etmek isteyen zevat söz alıp söyleyeceklerdir. Sora ikinci madde gelir. Bunda da muhtelif bahisler vardır. Ve bunların müzakeresi için de aynen birinci madde veçhile bareket olunacaktır. Bundan maksat şudur: Şimdi bir zat kendi tezini izah ettikten sora ihtimal onu müteakıp bir arkadaş söz alacaktır, ve yine ondan diğer bir veya birçok arkadaşların mevzuu başka yola saptıracak veçhile söz almaları muhtemeldir. Binaenaleyh bir bahis bitmeden arkadaşların söz söylememeleri ve ancak bir tez izah edildikten sora söz istemeleri muvafık olur.

Bütün azada program yoktur. Fakat tabedilmiştir. Gazetelerde de intişar etmiştir. Azanın bunu bildiklerini zannediyorum. Birinci maddeye ait daha birkaç arkadaş tezini söyleyecektir. Bu bittikten sora daha söz söylemek isteyen zevata söz verilecektir. Siz de Beyefendi o zaman söz alabilirsiniz.

Şimdi dünkü zabıt hulâsası okunacaktır. sora birinci maddeye ait tezler takip olunacaktır. Bunun haricinde bu şeklin gayrı olarak takrir sahipleri daha kolay bir şey düşünüyorlarsa teklif etsinler. Karar azaya aittir. Ondan sora müzakereyi Kurultay azası kendi tespit eder.

ZABIT HULÂSASI

Salı: 27 Eylûl 1932

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Birinci Kurultayı, Türkiye Reisi cumhuru Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin yüksek huzurlarıyla, 1932 eylûlünün 27 inci salı günü iki buçukta Reis Kâzım Paşa Hazretlerinin riyasetinde ikinci içtimanı aktetti.

Kurultayda ekseriyet olup olmadığı anlaşılmaq için yoklama yapılması Reis Paşa tarafından emrolunarak kısmen isim okunmaq, kısmen mevcut aza ayağa kalkmaq suretiyle ekseriyetin mevcut olduğu anlaşılmiş ve geçen toplantıya ait zabıt okunarak bunda yanlışlıkla Dil Encümeni diye yazılı olan fıkralar Dil Tetkik Cemiyeti diye tashih edilmek üzere zabıt kabul olunmuştur. Bunu müteakıp biri Türk dili teşkilât nizamnamesini, diğeri takrirleri ve temennileri tetkike memur olmak üzere iki encümen teşkilî lâzımgelmekle Dil Tetkik Cemiyeti Umumî Kâtibi Ruşen Eşref Bey iki liste vermiş ve Reis Paşa diğeri her isteyen zatın bu encümenlere namzet gösterebilceğini söylemekle aza tarafından bazı zevatın namzetlikleri ileri sürülmüş ve azadan bir zat bütün bu isimlerin alfabe sırasıyla rey konulmalarını teklif ederek müzakere neticesinde ilk önce Ruşen Eşref Beyin listeleri üzerinde rey aranılması şıkında ekseriyet hâsıl olmakla bu listeler mucibince Teşkilât nizamnamesi encümenine Celâl Sahir, Ahmet ihsan, Ali Canip, Ihsan, Saffet Beyler, Saadet Zihni Hanım, Celâl Ferit, İbrahim Necmi, Hâmit, Sait Asaf, Nusret Kemal, Ferit Zühtü, Hilmi Beylerle Mediha Muzaffer ve Zahide Hanımlar, Takrirler ve Temenniler encümenine Reşat Nuri, Hasan Âli, Ruşeni, Ahmet Cevat, Ragıp Hulûsi, Rüknettin, Fethi İsmail, İhsan, Sadri Etem, İsmail Sıtkı, Baha, Mehmet Vahit, Hakkı Nezihî, Ali Fevzi ve İsmail Hikmet Beyler seçilmişlerdir.

Bundan sora Dr. Saim Ali Bey Türk dili ile Hint-Avrupa dilleri arasındaki münasebetler mevzuuna ait tezini izah etmiş ve celseye on dakika fazla verilmiştir.

İkinci celse açılınca Ahmet Cevat Bey türkçe ile Sumerce arasındaki münasibetlere ait tezini, onu müteakip Agop Martayan Bey Türk - Sumer ve Hint - Avrupa dilleri arasındaki münasibetleri izah etti.

Reis Paşa Encümenlerin çarşamba günü saat on üçte umumi kâtiplik odasında toplanıp çalışacaklarını ve Kurultayın 28/eylül/çarşamba günü saat on dörtte toplanacağını tevhim ederek içtimaa nihayet verildi.

Kâtip	Kâtip	Kurultay Reisi
Ali Rıza	İsmail Müştak	Kâzım

Samih Rifat Bey — Efendim yine zabıt hulâsasında (Dil Encümeni Umumi Kâtibi Ruşen Eşref Bey) diye bir şey geçti. Onun Dil Cemiyeti diye tashih edilmesini rica ederim.

Reis — O şekilde tashih ediyoruz.

Abidin Daver Bey. — Zabıt hakkında bir taktirim vardır.

(Abidin Daver Beyin zabıtların gazetelerle günü gününe bastırılması hakkındaki taktiri okundu).

Reis — Bu bir tekliftir. Yapılmasına çalışılıyor. Zaten zabıtlar günü gününe tutuluyor. Hemen tabedilebilir. Bir taktir daha vardır efendim.

(Mustafa Nail Beyin tezlerin bastırılıp dağıtılması hakkındaki taktiri okundu).

Reis — Efendim, izah edilmiş olan tezlerin hemen tabedilip tevzii mümkündür. Ancak söylenmiyen tezlerin söylenmeden evel tabı ve tevzi ettirilmeleri o tezleri söyleyen zevatın arzusuna mütevakıftır. Belki doğrudan doğruya izah etmek istiyecek, yazdığına bazı şeyler ilâve edecek ve yazmadığı şeyleri söyleyecektir. Bu mesele tezi izah edecek zatın arzusuna tâbidir. Daha evelden verirse iki gün evel tabı ve tevzi olunabilir. Fakat, bunun hakkında bir karar almak doğru olamaz zannediyorum. Not olarak söyler, şifahen söyler, velhasıl istediği gibi söyler.,

Ruşen Eşref Bey — Kurultaydaki tezleri günü gününe bastırmak şimdilik maddeten imkânsızdır. Fakat Kurultayda söylenmiş olan sözlerin hepsi pek yakında Kurultayın umumî zabıtnamesi halinde bastırılarak, azayı muhteremeye tevzi edilecektir. (Teşekkür ederiz sesleri)

Hüseyin Siret Bey — Efendim iki gündenbergi söz söyleyen zevat haftalarca çalışarak tezlerini yazdılar ve okudular. Maatteessüf bundan hiçbir şey anlamadık. Belki bu tezler hakkında beyanı fikretmek isteyen zevat vardır. Bu tezler evelce tabedilip azaya tevzi edilmiş olsaydı serbest münakaşa imkânı hâsıl olurdu. Şimdi biz ancak gazetelerden parça parça okuyabiliyoruz. On beş günde hazırlanan ilmi bir tezi böyle üç günde mütalca ederek cevap vermek imkânsızdır.

Reis — Başka mütalea var mı?

Mümtaz Bey — Bu mesele hakkında bendeniz bir tahrir vermiştim lütfen okunsun.

(Mümtaz Beyin tezler okunduktan sonra encümene gönderilmesi hakkındaki tahriri okundu).

Reis — Samih Rifat Bey, buyurunuz!

Samih Rifat Bey — Efendim, yetimden göremedim. Zannederim Hüseyin Siyret Beyefendi olacak, Kurultay azast tarafından ıyrat edilen hitabelerin ve yapılan tezlerin kendilerine bir gün zarfında verilmesini teklif buyuruyorlar.

Beyefendiler, bu okunan hitabelerle yapılan tezler 50, 60 formaya baliğ olacaktır. 50, 60 formalık bir kitabı bir günde iki günde tabetmenin imkânı yoktur. Kendileri (bir hafta zarfında düşünerek ve çalışarak tetzlerini yaptılar. Biz buna bir günde cevap veremeyiz) diyorlar. Burada söz söyleyen arkadaşlar hazırladıkları tezlerini bir haftada değil, bir yılda değil, beş yılda değil, on yılda yirmi yılda hazırlamışlardır. (Alkışlar) Hüseyin Siret Beyefendinin lisan hakkındaki ihtisaslarda hepimiz müttetikiz. Kendileri bu esas dahilinde düşündükleri için burada vaki olan beyanat içinde ilişilebilecek noktaları, tashihi lâzımgelen cihetleri derakap kayıt ve tespit buyurabilirler. Binaenaleyh bütün musahabelerin, bütün tezlerin bir anda bir günde basılması hakkındaki imkânsızlığı nazarı dikkate alarak tenkidlerini ilerde bütün mecmuanın, bütün zabıtların tab'ına bırakmalarını zarurî görüyorum. (Alkışlar)

Reis — Efendim! Tezlerin söylenmezden evel tabı ve tevzi edilmesi hakkındaki teklife Samih Rifat Beyefendi, zannederim, cevap verdiler. Tez sahipleri de bunların daha evel tabı ve tevzi mümkün olduğuna dair bir eşy söylemediler. Bunun hakkında Kurultayca da aksi bir karar almağa imkân yoktur.

Şimdi yalnız Mümtaz Beyin bir teklifi var. Tezler okunmasın, bunlar bir encümene tevdi edilsin. Encümen tetkik ederek hulâsasını bize söylesin diyorlar.

Kurultaydan beklenen ve arzu edilen gaye ve maksatla bu teklif telif olunamaz. Zaten tezler encümenlerde yine tetkik olunacaktır. Meselâ, buradaki tezler okunduktan sora teşekkül eden encümene bazı cihetleri üzerinde müzakere yapılması için gönderilebilir. Evvelden burada okunmadan encümenlere tevdi edilmesine tez sahiplerinin de muvafakat etmeyecekleri tabüddir. Bunlar kendi tezlerini arzu ettikleri şekilde izah etmek isterler. Bunun için teklifin tatbiki imkânını göremiyorum.

Diğer bir tahrir de Serdengeçti Bey tarafından verilmiştir. Bu tahrirde bir bahis bittikten sora ona ait söz söyleyecek zevatın söz söylemeleri munasip olacaktır beyan ve böyle yapılması teklif olunuyor. Bunun haricinde başka bir mütalea varsa buyursunlar. Kurultayın reyine müracaatedelim.

(Hayır, yoktur sesleri)

Reis — O halde bir bahis bitince o bahse ait sözler gerek iyiraz şeklinde, gerek onu teyit eder mütalea mahiyetinde söylenecektir. Onun hakkında istizah şeklinde yahut daha ziyade tavihini talep eder şekilde söylenecek sözler o zaman söylenecektir. Şimdi birinci bahis henüz bitmemiştir.

Necip Bey — Efendim, usulü müzakere hakkındaki takrirden bendenizin de imzam vardır. Usulü müzakere hakkında söyliyeceğim söz zaten programda tespit edilmiştir. Evlemirde bu programın Kurultay tarafından tanzim edilip edilmediği mevzu bahis olacaktır. Bu sora münakaşa edilecektir.

Zamanımız gayet kıymetlidir. Bize tevdi edilen gayet mühim bir iş vardır: Lisanımızın ıslahı. Bunun ana hatlarını tespit etmezden evvel birinci madde olarak lisanımızın menşei namı altında verilen konferansları kemali istifade ile dinledik. Dikkat ettim beş dakikada söylenecek şeyler daha fazla birtakım bahisleri ihtiva etti, ve mevzu sadet haricinde kaldı. Onun için nazarı dikkati celbediyorum. Birinci maddenin haricinde olan bahisler sırası gelmedikçe daima tekerrür edip durmasın. Yani onlar hakkında söz söylenmesin.

Kâtibi Umumi Ruşen Eşref Bey — Kurultayda mevzu bahis olacak meseleler hakkındaki programı maddeler halinde müteşebbis heyet evvelce tespit etmiş ve bunu gazetelerle ilân ettirmiştir. Şu halde bütün azayı muhtereme buraya gelirken burada mevzu bahis olacak maddelerin nelerden ibaret olduğunu bilerek gelmişlerdir. Bunlar Samih Rifat Beyefendinin dediği gibi uzun senelerdenberi hazırlanmış tezlerdir. Bütün Kurultay azasının fikrini almak ve şimdiden sora takip etmek istediğimiz yolun ehemmiyetini göstermek için birinci madde konulmuştur. Bu maddeler sadet haricinde değildir. Tetkik etmek istediğimiz sadede tamamen muvafık hayatî ve ehemmiyetlidir. Ve dilimizle tamamen alâkadar bir maddedir. Bu tezler ilmi esaslara müsteniden hazırlanmış oldukları için ufak münakaşa mevzuları diye geçiştirmek doğru değildir. Bu itibarla müteşebbis heyetin tespit etmiş olduğu mevzular sırasıyla gösterilmiş ve herkes söz almıştır. Bu sözler sırasıyla söylenmek ve dinlenmek lâzımdır. Çünkü mevzuu daha ziyade tenvir etmek noktasından bu mütaleaları dinlemek daha doğru olacaktır. Bunlar üzerinde mütalea beyan etmek lâzımgelirse mevzu tamamen dinlendikten sora söylenmesi daha iyidir. Bu itibarla mevzu sadet harici değildir.

Artin Cebeli Bey — Biz buraya Kurultayı dinlemeğe yani doğrudan doğruya Türk dilinin ıslahı hakkında fikirlerinizi vermek üzere geldik.

Şüphesiz teknik mücadeleler ve münakaşalar olur. Bunları dinleyeceğiz. Burası bir kongredir. Mevzu bahis edilecek bahisler referandum mahiyetinde olur. Ya tezler için bir komisyon yapılsın, yahut ta yapılan tezler ve ona dair vaki olacak mülâhazalar akibinde yapılsın.

Reis — Efendim, Ruznamenin birinci maddesini okutuyorum.

(Ruznamenin birinci maddesi okundu)

Reis — Birinci madeye ait tezler bitmedi. Bugün söz söyleyecek olan Saffet ve Hakkı Nezihî Beylerle Yusuf Ziya Beyin tezleri bu maddeye aittir.

Reis — Bu tezlerden sora söz söyleyecek olanlar bulunursa mütalealarını ilâve ettikten sora, derhal reye konacak değildir. Bundan sora dahi münakaşa olacak ve neticeye varılacaktır.

Necip Bey — Geçen içtimain zaptı reye konmadı. Unutuldu.

Reis — İytiraz eden olmadığı için konmağa lüzum görülmedi, kadul edimiş addolundu.

Kurultayın intihap ettiği encümenlerden takrir ve temenniler encümeni bugün toplanmış, Reis ve Mazbata muharririni intihap etmiştir. Kurultaya malûmat veriyoruz efendim. Takrir ve Temenni Encümeni Ruşeni Beyi Reis, Sadri Etem Beyi mazbata muharriri ve Fethi İsmail Beyi kâtip olarak seçmiştir. Diğer encümenlerden henüz reis ve mazbata muharririnin intihabına dair bir iş'ar yoktur.

Umumî Kâtip Ruşen Eşref Bey — Diğer encümen de toplanmış ve çalışmıştır. İhtimal ki henüz mazbatasını göndermemiş bulunmaktadır.

Reis — O halde onu da geldiği zaman arzederiz efendim. Müzakereye, sıraya göre söz vermek surefiyle, başlıyoruz. Şimdi söz Saffet Beyindir.

MEHMET SAFFET BEYİN TEZİ

Muhterem Hanımefendiler, beyefendiler.

Büyük Türk Devletinin Yüksek Reisi, muhterem hükümet erkânımız ve memleketimizin güzide münevverleri huzurunda büyük millî davamız üzerinde söz söylemek fırsatına malik olmak cidden büyük bir şeref ve bahtiyarlıktır.

Millî tarihimizde İstiklâl Mücadelesi denilen muazzam menkıbenin başlangıcından bugüne kadar geçen ve herbiri başlı başına bir devir yaratmağa kâfi gelen inkılâplarımızın arzettiği şanlı ve parlak çehre, şu on on iki senelik inkılâp tarihimiz, bir zamanlar düşmanlarımızdan dostlarımıza varıncaya kadar Türklerin irki kabiliyet ve faziletlerini, medeniyetteki istidat ve liyakatlarını inkâr etmeğe kalkanların ileri sürdükleri iddiaları ve nazariyeleri tamamen çürütmüş, filen red ve tekzip etmiştir.

Bize bu göğüs kabartıcı, alın yükseltici duygu ve iman dolu şerefli günleri müyesses eden ırkımızın yarattığı Büyük Dâhisini derin bir hürmet, sonsuz bir muhabbet ve şükran duygusu ile selâmlıyorum. (Alkışlar)

Fakat arkadaşlar, inkılâp bitmedi, asıl şimdi onun en şa'şaalı, en çok yükseltme kudretini gösteren bir devrine girmiş bulunuyoruz. Geçen on senelik muazzam hadiselerden sora şimdi de memleketimizde büyük bir fikir inkılâbı, bir

şuur ve maneviyat inkılabı yapıyor. Bu, hiç şüphesiz Gazimizin en büyük eserlerinden biri olarak kalacaktır.

Bu eser, onun Türklük hakikatini meydana çıkarmış, milletine bütün milletlerin üstündeki benliğini göstermiş olmasıdır.

Filhakika bir millete hakikî benliğini öğretmek onu şuurlu bir hale getirmek, ona ruhî asalet, fazilet ve kabiliyetini sezdirmek, onun bütün istikbalini ve bütün medenî mukadderatını müemmen bir hale getirmiş olmak demektir.

Avrupada on sekizinci asrın ikinci nisfında Kant ile başlayan ve onu takiben Fichte ve Hegel'in metafizik sistemleriyle intişar eden ve nihayet Nordik nazariyesi diye tanılan büyük Alman idealizmi - Cermen faikiyeti nazariyesi sadece metafizik birtakım esaslara istinat ettiği halde bile - Alman milletinin vahdetini ve yükselişini teminde ne derece büyük bir âmil olduğunu biliyoruz. Halbuki bizim bugünkü millî davamız metafizik sistemlere değil, doğrudan doğruya ilmi hakikatlere, ilmi esaslara istinat ediyor. Türk milletine içinde bulunduğu bu muazzam yükseliş mücadelesinde idealini vermek için metafizik sistemler kurmağa ihtiyac yoktur. Onun ideali hakikat güneşiyle temsil edilen idealdir. İnsan zekâsının bitaraf araştırmasının meydana koyduğu hakikattir.

İşte bu son hamlelerle ehemmiyet ve şumul derecesi, sizler gibi Türk güzideleri için izyahtan müstağni kalan büyük hâdise meydana gelmiş oluyor.

Muhterem arkadaşlar,

Türk dilinin kıdemi ve alemşumul hakimiyeti üzerinde bir iki İngiliz âliminin eserlerindeki kıymetli fikirleri burada hulâsa etmezden evel dilin ehemmiyetini tebaruz ettirmek için milliyetçilik hareketinin unsurları üzerinde bir an tevakkuf etmeme müsaadenizi rica edeceğim.

Biliyoruz ki her muasırlaşma ve teceddüt hareketinin başında milliyetçilik geliyor. Milliyetçilik cereyanının kuvveti bir milletin tekâmülünün en büyük miyardır. Yeter ki bu, şuurlu bir cereyan halinde olsun. İşte biz Türkler bugün Yüksek Rehberimizin liderliği altında bu hareket ve cereyanın, bu şuuruluşmanın içinde bulunuyoruz.

İçtimai ilimlerle uğraşanlar milliyetçiliğin dört esasını tespit etmişlerdir:

Millî tarih, millî dil, millî mefkûre, millî menfaat.

Milliyetçiliğin birinci esası olan millî tarihin tetkiklerine Büyük Reisin irşat ve delâleti altında büyük bir ceht ve gayretle çalışıldı. Meydana çıkan eser muazzam bir Türklük abidesidir. Türk milletine hakkı olan en büyük bir medeniyetçilik idealini bahşetmiştir.

Şimdi de milliyetçilik ve muasırlaşma cereyanının en kuvvetli unsurlarından birisi olan dilimiz üzerine kuvvetli ışık, yüksek anlayış ve sezis kudreti çevrilmiş bulunuyor. Bu yollar bizi geniş faaliyet ufuklarına götürüyor. Fikir hayatımızda tahşidat başlamıştır.

Üçüncü prensip olan millî mefkûre millî tarihten alınır, millî karakterimiz-

den çıkar. Bugünkü millî mefkûcemiz millî tarihimizden meydana çıkmış bulunuyor. Medeniyetçi bir millet olduğumuzu öğrendik. Muasır medeniyetin de bütün safhalarında en ileri safına en kısa zamanda varmak ve yerimizi almak mefkûremiz olmuştur.

Dördüncü prensip olan millî menfaate gelince o da siyasi, iktisadi, içtimai sahalarında alâkadarların harekete gelmiş olmalarıyla kendisini gösteriyor.

Hasılı bugün millî hareketimizin bütün esaslarına malik olmuş bulunuyoruz. Yapılacak iş bunlar üzerinde mütezayit bir kuvvet ve tesanütle çalışmak, önümüze açılan patlak ufuklara doğru yürümektir. Zaten insan için en büyük saadet, hayatın gayesi, içtimai mefkûrelere hizmetten başka bir şey olmadığı anlaşılmalı değil midir?

İşte «Türk Dili etnik Cemiyeti» kıymetli erkânıyla bu maksat için teessüs etmiş bir cemiyet olduğundan ona alâkamızla çalışmak, hizmet etmek borcumuzdur.

Bendeniz bugün, iylân edilen muhtelif mevzular arasında «Türk dilinin kıdemi ve diğer dillerle münasebeti» mevzuunu almış ve buna taallük etmek üzere salâhiyettar bazı İngiliz âlimlerinin bizi çok alâkadar eden fikirlerini hulâsa etmek istemişim. Şunu da ilâve edeyim ki Türk dili daima Türk tarihiyle beraber yürümüş ve yayılmış olması itibariyle bu sahifelerde tarihe de temas etmek mecburiyetindeyiz.

Bu küçük mukaddimeden sora şimdi asıl mevzuumuza geçiyorum.

Hanımefendiler, beyefendiler,

Biliyoruz ki herhangi bir dil ait olduğu milletin mantığıdır. Düşünüş duyuş ve gidiş tarzının ifadesidir. Bir milletin dilinde onun karakterini, hayat telâkilerini görüp anlamak mümkündür.

Bazı âlimler ve ruhiyatçılar dili tefekkürün bir vasıtası değil, bilâkis tefekkürü dilin bir neticesi olarak gösterirler. Vahşi ile çocuk evvelâ içinde bulunduğu cemiyetin lisanını öğrenir, ve sonra düşünmeye başlar. Kelimeleri öğrenmedikçe onların medlûllerini düşünemeyiz. Lisan cemiyetin bünyesinden doğan, onu temsil eden içtimai bir mahsuldür.

Şu halde bir milleti tetkik etmek isteyen evvelâ onun dilini tetkikle işe başlamalıdır. Türk dilini tetkik, Türk içtimai heyetinin evsaf ve karakterini ortaya koymak demektir. Mütekâmil dilli bir ırkın mütekâmil olması zarurî olduğu gibi bunun aksi de iytiraz kabul etmez bir hakikat olması ıycap eder.

Türk ırkının cihan tarihindeki mevkin ve faikiyetini ilmî ve arkeolojik esaslara istinadeñ öğrendik. Medeniyet membar olan, dünyaya medeniyetler yayan bir ırkın dilinin de bütün dillere hâkim bir ana dil olacağı tabiidir. İşte bu bedihî kanaatledir ki Türk dilinin ciddi ve hakikî tetkikine girişilmiş bulunuyor. Elbet dil sahasında çalışan Avrupa âlimleri arasında bu hakikati görmüş olanlar bulunacak ve ilmî bir şecaatla bunu âleme iylân etmiş olacaklardı. Gerçi bazı mu-

Mehmet Saffet Bey

taassıp âlimler kendi milletleri lehine olmıyan hakikatleri örtmeye çalışırlarsa da ergeç zafer daima hakikatindir.

İşte on dokuzuncu asrın sonunda Altayik dillerinin kıdem ve hakimiyeti nazariyesini ortaya koyan C. R. Conder isimindeki İngiliz âlimi bizim bugünkü davamızı bütün kuvvet ve şümüliyle teyit eden hakikati söylemişti. «Altayik Hiyeroglifler ve Eti Kitabeleri» unvanını taşıyan bu eserden müsaadenizle aynen iktibas ettiğim bazı parçaları okuyacağım. Eser, baştanbaşa bu hakikatin bir ifadesidir. Fakat burada ancak bazı kısımlarını almakla iktifa etmiş oluyorum.

Kitap, İngilterede «Felestin Keşfiyat Heyeti» tarafından neşredilmiştir. Bu heyetin mümessili tarafından yazılan mukaddimede tezin o zaman uyandırdığı alâkaya dair şöyle deniyor:

«Conder tarafından Felestin Keşfiyat Komitesi reisine hitaben yazılan mektubun Tims gazetesinde intişarı o kadar büyük bir alâka uyandırdı ki komite Conder'in mektubunda ileri sürülen nazariyeyi inkişaf ettiren bu kitabın neşrini taahhüt etti»^[1].

Bu eser o zamana kadar Samî bir dil olduğu iddia edilen Eti dilinin Altayik olduğunu ispat etmesi iytibariyle ehemmiyeti haizdir. Conder kitabının methal kısmında şöyle diyor:

«Metinlerindeki dilin (yani Eti dilinin) Ugro-Altayik ailesine mensubiyesini iddiada haklıyım. Bu sahifelerde bu tezin müdafaasına ait olan sebepleri göstereceğim [2].»

Muharrir keşfini profesör Sayce gibi değerli âlimlerin fikirleriyle de teyit ederek:

«Benim keşfim Profesör Sayce'in eserinin sadece doğrudan doğruya bir neticesi değil, onsuz imkânsız olacak bir şeydi. Profesör Sayce Eti dilinin samî olmadığını kat'i bir fikir olarak söylemiştir. Bu ifade aşikâr bir surette doğrudur [3] » diyor.

Etilerin Akatlar ve Medyalılarla ırk ve dilce olan akrabalıkları ve bu iki dilin de Altayik olduğu ve türkçe ile akrabalığı üzerinde şöyle söylüyor:

«Etiler Akatların akrabası ve Altay ırkının bir koludurlar. Akat kelimelerinde (tar) ve (sar) ın (Reis) manasına olması bunu teyit eder. Akatça ve proto-Medya bir ana dilden tedricen ayrılmışlardır. Bu dillerin Ugro - Altayik dillerle (türkçe, fince, macarca) ile olan irtibatı doğrudur [4].»

Bu yazıların bugünkü Türklerin ecdatları tarafından yazıldığı şöyle anlatılıyor:

«Keşfin neticesi şudur ki Hiyeroğlifler el'an Suriyenin şimalinde ve Ana-

[1] C. R. Conder, Altayik Hieroglyphs and Hittite Inscriptions, Mukaddeme, S. V.

[2] Aynı eser, methal, S. VIII.

[3] Aynı eser, S. 10.

[4] Aynı eser, S. 16 ve 26. Muharrir Akat ve Akatça kelimelerile o zamanki müşterek Summer - Akat içtimâi heyeti ve onun dilini murat etmiş olabilir.

doluda yaşayan Türkler ve Türkmenlerle temsil edilen ırkın eski ecdatları tarafından yazılmıştır. Benim kanaatim şudur ki, Etiler hâlâ Suriye ve Filistin'de Türkmenlerle temsil edilmektedir. Üç sene evvel söylediğim bu kanaatin şimdi hakikate istinat ettiği görünüyor. Bu kabileler de şarktan muhaceretle gelmişlerdi [1].»

Sumer dili demek olan Babilin eski mihi yazı dili ile yine en eski Kıbrıs dilinin Altayik dil ile aralarındaki münasebetten bahsederken şöyle deniyor: «Eti metinlerindeki hiyerogliflerin Altayik bir dil olan Akatça ile mukayesesini ve Altayik dilin menşeinin, Babilin en eski mihi Sembolleriyle mukayese edilerek bulunabileceği fikrini ileri sürmüştüm. Bu fikir Dr. Taylor'un da fikridir ve hakikate müstenit olduğu ispat edilmiştir. Tezimin mühim zeyillerini ve tekidini en eski Babil Sembollerinin tetkikiyle elde ettim. Eski Kıbrıs dili bilinmeden Eti dilinin keşfi de imkânsız olacaktı [2].»

17 inci sahifede Sami gayretkeşler bu sahadan şöyle ihrac ediliyor:

«Görüyorum ki bir mektep bu sahadan hakikaten ihraç edilmiştir. O da Eticeyi Sami yapmak isteyen ve Altay Kitabelerini Sami dilinde yazılmış imiş gibi okumak isteyen mekteptir.»

Proto - Medya ve akatçada 21 kelimenin Altayik olduğu ve sekizi Profesör Sayce tarafından bulunduğu gösterilerek bunlardaki gramerin de Altay metinlerindeki tamamen tevafuk ettiği yine Profesör Sayce tarafından tespit ediliyor. Kitabın 147 inci sahifesinden okuyorum:

«Proto - Medya ve akatçada 21 ses veren 21 kelimenin Altayik metinlerindeki aynı olduğunu göstermeğe teşebbüs ettim. Profesör Sayce bunlardan sekiz tanesini tayin etmişti. Bu lehçelerdeki gramerin de Hamma ve Kargamışta bulunan Altayik metinlerindeki ile telifi kabil olduğu görülüyor. Bu ayniyetler «Tarriktine» kabartmasındaki Altayik ve mihi sembollerle de tamamen tevafuk ettiğini Profesör Sayce tespit etmiştir [3].»

Bu kitabeler bize mühim bir içtimaî müessese olan bazı dinlerdeki İlâh isimlerinin müşabehetini de gösteriyor. Eti, Akat ve Fars ilâh isimleriyle olan münasebet üzerinde şöyle deniyor:

«Eti Kitabelerinde onları yazanlar tarafından perestiş edilen 9-10 İlâhın isimlerini de öğreniyoruz. Bu İlâhların Akatyan oldukları da sabittir. Bu hakikat dil hakkındaki nazariye ile tevafuk etmektedir.»

«Bundan başka Eti Kitabelerinde Aa, Tammuz, Bilgi İlâhları Akat Kitabelerinde olduğu gibi aynı sırada zikredilmektedir. Bu üç İlâh: Güneş, su, ateş, akatçada "üç adalet hâkimi" unvanını alırlar. Bunlar Zendavestanın da başlıca üç ilâhıdır[4].»

[1] Aynı eser, S. 29 ve 30.

[2] Aynı eser S. 15.

[3] Aynı eser S. 147-8.

[4] Aynı eser, S. 149.

Bu medeniyet eserlerinin bizi asıl menşeimiz olan eski Ortaasya medeniyetine doğru götürdüğü fikrini şöyle ifade ediyorlar:

«Bütün bu kitabelerdeki tarihi kuyudat, sihirlere, dualar bizi geriye, daha eski bir medeniyete doğru götürürler ki bu medeniyet bugünkü Mongol halkların medeniyetine müşabihdir [1].» (Burada müellif "Mongol halkları" tabirini «Turan kavimleri» manasında kullanıyor. Bu fikir 18 inci sahifede görünür).

Altayik denilen Mısırca ile olan münasebeti üzerinde de şu cümleleri okuyoruz: «Lisanı deliller, Eti (Canaite) ırkına ait İncilden çıkarılan delillere tevakuf ettiği gibi bazı Mısır kabilelerinin ve Filistindeki Filistinlilerin menşeleriyle de mutabakat halindedir. Şimdi görülüyor ki Metinlerdeki dil tek bir hece bile değiştirmeksizin mütecanis bir mana ifade edebiliyor [2].»

Müsaadenizle dil münasebetlerini tekit eden bazı İlah münasebetlerini de burada zikredeceğim. Mısır medeniyetinin karakteristik abidelerinden olarak tanımlanan İsfenkslerin daha evvel Etilerde mevcut olduğu ve ana ilâhenin de bu din-den Hint, Yunan ve sair dinlere intişar ettiği hakikati şöyle söyleniyor:

«Anadoluda Eyükte bulunan İsfenkslerin nimmisri karakteri bütün muharirleri hayrete düşürmüştür. İsfenks Mısıra has değildir. Bir Akat üstüvanesinde ve birçok mühürlerde de isfenks şekilleri vardır. Eyükteki kabartmalar daha sanatkârane olan Mısır Monesterlerinin Proto tipleri olabilir. Mısırlılar Eti İlahlarını tebci ederlerdi.»

Yunanlıların meşhur Diana mabudu da Etilerden alınmıştır. «Boğazköydeki aslan vücutlu garip mabut, aglebi ihtimal, Ephesus deki menkıbevi Diana heykelinin protitopidir.»

«Dr. Wright tarafından bulunan XXIV numaralı levhada elinde güneş sembolü tutan bir resimle Kapadokya mühüründe bir balık üzerinde duran ve yine elinde bir güneş tutan resim Mısırın Atlas mabudunu hatırlatır. Altayik İlahların bazan iki bazan da dört kanatlı olanları hatırlanırsa Maraşta bulunan ve dizinde çocuğu olan «Ama» yahut «Nana» denilen ana ilâhe «Zu» yani hayat kartaliyle birlikte bulunmuştur. Jarabis'de bulunan parçalardan birisinde elleri göğsü üzerinde kanatlı çıplak bir ilâh vardır. Bu şekil Babil ve Finikede de bulunmuştur. Hindistanda da bu vaziyette bir «Maya» ilâhesi vardır. Göğsünden bütün mahlukatı besleyen sütü sıkarak akıtıyor. Bu ana ilâhe aynen Truvada da bulunmuştur [3].»

Mabut müşabehetlerinde Altayik menşei gösteren bu küçük istirtattan sora dil münasebetlerine devam edelim:

«Tar ve Tarku Anadolu İlahlarının isimleridir; bu isimler Profesör Sayce nin gösterdiği gibi tar - ak'la münasebettardılar. Tar baş demektir. Ak «aka»

[1] Aynı eser, S. 150.

[2] Aynı eser, S. 152.

[3] Aynı eser, S. 241, 246.

(aga) manasınadır. Bütün müşahedeler Eti ve Altayik dillerin birbirine sıkı bir surette merbut olduğunu gösteriyor [1].»

Muasır Türkçe, Akatçada olan birçok Altayik kelimeleri hiç değişmemiş olduğu halde muhafaza etmektedir. Major Watson tarafından tertip edilen listede şu misalleri görelim :

Türkçe	Akatça
Ay	Ay
Ev	E
Nene	Nana
Tangrı	Dingiri
Taş	Tak
Su	Su (Nehir)
Baş	Pak (Üst)
Parla	Par
Da, te, ta, de (mefulüfih)	Ta
De (içinde)	De
le, ile	Li
m (benim) (nispet zamiri)	Mu [2]

Bu müşaheretler milâttan binlerce sene evel Türk dilinin dünya medeniyeti havzalarında hâkim bir dil olarak yaşadığını göstermiyor mu?

Şimdi Türkçe ile Eti dilinin birliğini gösteren birkaç misal zikredelim :

I — Türkçedeki şahıs zamiri sesini ifade eden «m» Akatçada «mu» olduğu gibi Eti dilinde «mo» dur. Bununun Yunanca ve İngilizcede de bu sesle ifade edildiği malûmdur. Eti dilinde «addamo» atam demektir.

II — Eticede «zu» Türkçede «sen» manasına ikinci şahıs zamiridir. Her ikisinde de asıl olan «s» sedasıdır. Profesör Sayc'nin dediği gibi İngilizce ikinci şahıs zamiri olan «thou» da bu asıldandır.

III — Türkçede olduğu gibi Eti dilinde de sonda nı, na, ni gibi sesler üçüncü şahıs ifade eder. Bazen işaret zamir olarak ta kullanılır. Bugünkü Türkçede de «na» işte gibi işaret zamir olarak kullanıldığı malûmdur.

IV — Lt, li Eti dilinde tamamen Türkçede olduğu gibi hem tavsif hem de nispet edatıdır. Akova'lı hem Eticede hem Türkçede aynı manayı ifade eder. Akovaya mensup demektir. Akova, Eti imparatorluğunun bir parçası idi.

V — Eticede tı, mefulüfih edatıdır. Türkçede «de» İngilizcede «at» olduğu gibi.

VI — Anna, an, en, ne «ana ilâh» yahut «En Allah» manasınadır. Bazen seslerin yerlerini değiştirdikleri vakidir. Onun için «ne» ile «en» aynı kelimedir.

[1] Aynı eser, S. 244, 247.

[2] Aynı eser, S. 242.

VII — Akatçada olduğu gibi Eci dilinde de «E» sesi «ev» manasındadır. Babilin mibî yazı dilinde de aynıdır. «Ea» kelimesi «gökevi» demek olur, ve mühim bir mabedin ismidir.

VIII — Etice pal: Türkçede pala, kılıç ve bıçak manasındadır.

IX — Etice, «zi, zu» «ateş» ve «ruh» manasındadır. Eski türkçede «ızı» efendi, Allah, büyük ruh demektir. Etiler bunu şişmekle sembolize ederlerdi. Farsların hayat prensipi olarak aldıkları ateş, Medyalılardan ve Akatlardan geçmiştir. Buradan da Fenike felsefesine ve sora Yunanistana geçmiş oluyor. Yunancada ve İngilizcede «zo» hayat, ruh demektir.

X — Etice ky, akatça, «aka» türkçe «ağa» her üçünde de «yüksek» «mutena» «büyük» manasına gelir.

Diğer bazı kelimeler şunlardır:

Eticede ne yahut nu; Türkçe ne, hatta manasındadır.

Etice «ke» sedası, rabıt edatıdır. Türkçede «ki» olduğu gibi.

Etice «tam», Türkçede tam güneş demektir [1].

Muharrir kitabının Mısırca ile Münasebet unvanlı bir bahsinde şunları söylüyor: «Mısırca Asyaî diller ailesine mensuptur. Ve Profesör Lacouperie'nin dediği gibi sumercedeki fail - meful - fiil gramer sistemine maliktir [2].»

Bu meyanda hemen bütün yazı sistemlerinin mucitlik şerefi de Ortaasiyadaki ecdadımıza teveccüh ettiği söyleniyor. Babil, Mısır, Susa ve Eci yazıtlarının daha eski müşterek menşeleri üzerinde Profesör Lacouperie şöyle diyor:

«Babil ve Mısır yazıtlarının bunlardan cvelki bir yazıdan çıktığına inanmak için kuvvetli sebepler vardır. Birçok semboller müşabih fonetik kıymetleriyle müşterektirler. Profesör Hommel de Mısır yazısının babilceden geldiği fikrindedir. Ve bu noktai nazarı teyit edecek bazı hakikatler gösterebileceğini söyler. Bence de bu iki sistemin daha eski bir sistemden çıktığına ve bunun Eti hiyeroglifini de doğurmuş olduğuna inanmak için kuvvetli sebepler vardır. Susanın Karataşı üzerindeki semboller ve tersimî yazılar da ondan çıkmıştır [3].»

Conder Profesör Lacouperie'nin fikri üzerinde:

«Ben bu âlimin tam doğru bir izah yaptığına kanırım. Benim Altayca ve Mısırca arasındaki mukayesem başkalarının keşifleriyle de teyyüt etmiş oluyor.» demektedir, sonra şöyle devam etmektedir:

«Birçok Mısıryat âlimleri Mısrda Turanî Asiyatik bir ırkın mevcut olduğu fikrinde bulunmuşlardır. Hiyerogliflerin aslen bunlarla getirilmiş olması mümkündür. İhtimal ki bu tarzda Mısır ve Altay Hiyerogliflerinin irtibatını en iyi izah edebiliriz. Bu itibarla müşterek bir Asyaî menşeden ileri geliyor. Orada tersimî bir yazı vardı ki Mısır ve Eti sistemleri bunun inkişafıyla meydana gelmiştir.

[1] Aynı eser, S. 51, 62, 63, 73.

[2] Aynı eser, S. 117.

[3] Aynı eser, S. 113, 115.

«Mevzubahs tersimî ana yazı yalnız Mısır ve mihi yazının menşei değil, aynı zamanda ihtimal ki Çin hiyerogliflerinin de anasıdır. Müşabehetler müstakil tesadüflerden ibaret değil, müşterek bir menşeden ileri gelmektedir. Farklar ancak ayrı inkişaf yolları takip edilmesinden meydana gelmiştir. Bazıları, müşabehetlerin hiçbir münasebet olmaksızın insanların aynı tarzda düşünmüş olmalarından ilerigeldiğini söylerler. Halbuki insanlar üzerindeki tecrübelerimiz bize kat'î olarak gösteriyor ki beşer aynı tarzda düşünmüyor ve hatta aynı mehdelerden başlamış olsalar bile aynı neticelere vâsil olmuyorlar; meğer ki biri-biriyle müşarekette bulunmuş olsunlar.»

Muasır garp alfabesinin esası olan Fenike alfabesinin menşei üzerine de dikkat nazarlarınızı celbetmeme müsaade buyurunuz. Bu vadide şu satırları okuyoruz:

«Fenike alfabesi Mısır yazısından inkişaf etmiştir. Fakat uzak bir mazide bu alfabenin menşei de Kıbrıs ve Babil silâberlerini meydana getirmiş olan o eski büyük ırka izafe edilmelidir.

«Yunanistandaki Ariler, Babil ve Suriyedeki Sami kabileler iptida Altay silâberlerini kullanmışlar ve sora aynı aslî menşee malik olan alfabeleri kabul etmişlerdir. Hakikaten bu nazariye, hiçbir yazı sisteminin Altaik olmaktan başka bir menşe ile temyiz edilemeyeceğini gösterir. Bu sistemlerin inkişafı merhaleleri şöyledir:

Birinci Merhale .— Tersimî yazı	Altaik
İkinci „ .— Hiyeroglif	Mısırca Protomedik
Üçüncü „ .— Sillaber	Hieratik Kıbrısca Mihice
Dördüncü „ .— Tam alfabe	Finike

Şimdi kitabın «Etilerle münasebet» unvanlı bahsine göz gezdirelim. Mukaddimede de kısmen söylenmiş olan şu satırları daha müeyyet bir surette okuyoruz:

«Umumiyetle hiyerogliflerin menşecini, kendilerine izafe ettiğimiz Etilerden henüz bahsetmedik. Bu sembollerin hakikaten Etilere ait olup olmadığına sualince cevap vermezden evvel Etilerin kimler olduklarını tetkik edelim .

«Dr. Wright'ın (Empire of the Hittites - Eti İmparatorluğu) unvanlı eserinin bütün kıymetli materyallerini burada tekrar etmeği istihdaf etmiyorum. Bu halk hakkında İncilde, Mısır ve Suriye kuyudatında söylenenleri tafsilâtiyle öğrenmek için bu kitap okunmalıdır. (İkinci tabı). Chabas'ın Monografında da Mısır kuyudatının en eski kolleksiyonlarını buldum.

«Mısır abidelerinde görülen Eti kırallarının isimleri ve Üçüncü Totmozisle İkinci Ramses tarafından zaptedilen Suriyedeki kasabaların isimleri bize Suriyenin şimalindeki Kheta'ların yani Etilerin dilleri hakkında bir fikir verir.»

İçinde «büyüğüm», «kuvvetlim», «aga» manasını ifade eden «akama, agam» gibi türkçe dikkate şayan kelimeler bulunan bu listenin şahadeti Etilerin Altayik menşeiini gösterir. Yalnız «tar» ve «sar» ile muhakeme etmek bile bunu göstermeğe kâfidir. Bu mukayeselerin daha ziyade teksir edilebileceğine hiç şüphem yoktur. Etilerin Altayik oluşlarından hiç şüphe edemeyiz. Kargamış ve Hammada yaşamış olduklarını biliyoruz. Her iki yerde müstakillen Altayik dilde yazılmış metinler bulunması da bu neticeyi tavzih eder. Eti memleketine ait elli altıdan aşağı olmıyan bu isimler vazihan Altayikdirler. Bunların Samî olmadığı bütün müteveğğillerce tanınmıştır.

(«Khera» yahut «Heb» ile kittin arasında bir irtibat tesis etmek doğru ise bu kelime gün batısı yani garp manasınadır. Ve hakikaten Etiler eski Altaik halkın garp kolu idiler. Şimdiye kadar bulunan metinlerin okunmamış olmasının sebebi bunun Altaik olarak tanınmamış olmasından ve Etilerin Altayıldardan ayrı bir halk olarak telâkki edilmesinden ileri geliyordu [1].

Altay halkının en eski zamanlarda Hindistandan, İran ve Fenikeye nüfuz ettiklerini, Yunan medeniyetindeki birçok şüpheli noktaların ancak bu halk ile izzah edilebildiğini ve Etrüsk dilinin de bu aileden olduğunu söyleyen ve ırkımızın yüksek şerefli payesini gösteren şu satırları okuyalım:

«Müstakbel tetkikler yalnız Anadolu ve Suriyeye inhisar etmiyecektir. Çünkü Altaik halklar İran ve şimali Hindistan üzerine de yayılmışlardı. Yunanlar ise Anadoluda Altay Hiyerogliflerini kabul etmişlerdi. Anadoludaki Altaik halkların nüfuzu Yunan tarihinin birçok şüpheli noktalarını aydınlatacaktır. Etrüsk dilinin de Anadolu dillerinin akrabası olduğu Mr. Hayde Clark tarafından da teyit edilmektedir. Profesör Lacouperie'nin söylediği gibi merkezî Hindistanın Ganj ve Kolarian dilleri de Himalayik Turan dillerinin kollarıdır. Bu sayede Hint ve Mezopotamya mitolojileri arasındaki şayanı hayret muvazilik izzah edilmiş olur. Hintlilerin Brahma, Siva, Vişnu'ları Mezopotamyanın Anna, Mulge, Ealarife çok yakınlıklar arzeder. Etilerin, Fenikelilere de büyük nüfuzu olmuştur. Etiler Samî ilâhlarını hiç tanımadılar, bilâkis Samî halkın medeniyetinin büyük bir kısmını yapan ırk Altay ırkıdır. Fenike Panteonu vâsi bir mikyasta Eti menşeiindedir. Bütün bunlar benim tezimi tekit eden meselelerdir. Birçok müstakil hakikatleri biribiriyle telif etmek mecburiyetinde olan bir meselenin hal şekli çok defa tezatlar arzetsede de bu, sadece iyi anlaşılmamış olmanın hâsıl ettiği neticedir [2].»

*
* *

[1] Aynı eser, S. 5, 125, 6, 9, 130, 6, 8, 140.

[2] Aynı eser, S. 141, 4, 5.

Şimdi Arî dillerle münasebet bahsine geçelim:

Butaya kadar birçok eski medeniyet dillerinin anası olduğunu dinlediğimiz Altaik Ortaasya dilinin şimdi Arî dillerle münasebetini ve menşe itibariyle ayniyetini görelim. Bu sahada çok tetkikler yapmış ve tanınmış bir otorite olan Dr. İsaac Taylor (The Origin of Aryns) «Arilerin Menşei» unvanlı eserinde bu fikirleri bize şu satırlarla ifade ediyor:

«Arî diller vardır. Fakat Arî ırk yoktur. Arî diller müşterek bir menşee irca edilebilir. Fakat bu dilleri konuşanların müşterek bir kanı yoktur. Acaba bu dil hangi ırktan çıkıp tedricen tekâmül etmiştir? Antropolojik ve arkeolojik tetkikler ve vesikalar mizanın merkezî Avrupa Brakisefal ırkı lehine teveccüh ettiğini gösterir. Şimdi umumiyetle kabul edilmiştir ki Avrupa dilleri Asiya dillerinden daha eski değildir. Ve bazı hususlarda onlardan daha iptidaidir.

Yunancanın Asiya dillerine olan yakınlığı İâtince ve tutoncaya olan yakınlığından daha fazladır.

«Beyaz Arî ırkın menşei olarak iki ırktan birisi gösterilebilir, ya Ural - Altay ırkı yahut Samî ırk. Fizikî karakter itibariyle Mediterane Dolikosefal ırk Samîlere benzer, halbuki merkezî Avrupa Brakisefal ırkı Finno - Ugrik tipe mutabıktır. Arî ve Samî diller arasında olan geçilemeyecek derecedeki boşluk Ural - Altaik ve Arî diller arasında yoktur.

«Arî dilin tarihinde geriye doğru gittikçe gramer karakterinin daha az tasrifi ve daha ziyade iltisakî olduğu görülür. Eski Arî diller vazih, sade ve mantıkî olan Ugro - Finnîk gramerine en çok yakın olanıdır. Fince grameri Arî gramerine başka hiçbir dilde görülmedik derecede yakındır. Dr. Sehrader Arî dillerin Ural - Altaik dillere yakın bir dilden meydana çıkmış olduğu inkâr edilemeyeceğini kabul ediyor.

«Ugro - Altaik dillerde, Arî dillerde olduğu gibi, sıfatların mutabakatını görüyoruz. Fazla olarak her iki dilde (yani Arî ve Ugro - Altaik dillerde) fiil kökleri çok defa ses ve mana itibariyle birbirinin aynıdır. Zamirler de umumiyetle birbirinin aynıdır ve aynı tarzda ehemmiyetle kullanılır.»

«Arî dillerdeki hal şekillerini mezç ve gramer şekillerindeki farkı izah etmek için mütemadî bir inhimak olmuşsa da bunların yerine yeni şekiller koymak kudreti kalmamıştır. İsim halleri ve zaman şekillerindeki fark kaybolmuş ve onun yerine tasrifleri çoğaltmak inhimaki başlamıştır. İptidai Arî dil yalnız iki tasrif şekline maliktir. Bunların birisi savtı, diğeri (consonantal) maddei asliyeye aittir. Ve aplebi ihtimal bu ikisinin de bire ircaı mümkündür. Şu halde eski Arî dil ilk Ural - Altaik dilde tevafuk etmiş oluyor. Altaik diller hâlâ kolaylıkla hal şekillerini inkişaf ettirmek kudretine maliktirler. Halbuki Arî dil bir zamanlar mali kolduğu bu kuvveti şimdi kaybetmiştir. Samih Rifat Beyefendinin buyurdukları gibi bu kudret dumura uğramıştır. Bu hal şekilleri kullanıştan düştükçe onların yerlerine prepozisyonlar kaim oldu. Proto - Arîyen dilde hiç

şüphesiz yedi ve ağlebi ihtimal dokuz hal şekli vardı. Bunlarla Yakutlardaki dokuz, Finlerdeki on dört hal şeklini mukayese edebiliriz. Arî diller sonradan birçok samitler almışlardır; bunlar aslen mevcut değildi. O halde Ugro - Altaik fonetik sistem Arî sistemin basit bir merhalesidir ki içinden Arî dil tedricen zahir etmiş olabilir [1].»

Altaik dillerle Arî diller arasında mevcudiyeti iddia edilen üç farkın hakikatte esaslı farklar olmadığı profesör Taylor tarafından şöyle izah ediliyor:

«Arî ve Finike dilleri birbirinden ayıran üç fark olduğu söyleniyor. Birincisi ses ahengi, ikincisi cemi teşkili, üçüncüsü de teskir ve tenis meseleleridir.

«Ural - Altaik dillerin karakteristik bir hususiyeti olan ses ahengi onu Arî dillerden ayıran en esaslı bir fark diye gösteriliyor. Fakat bir taraftan Altaik dillerden olan «Tschermis» ve «Votais» gibi bazı lehçeler bu ahengin ancak hafif izlerine maliktirler. Bir kısım muharrirler bunun soradan kaybolduğunu söylerler. Böyle olduğu takdirde Arî diller için de aynı şey varittir. Diğer taraftan bazıları bu ahengin soradan meydana geldiğini söylerler ve yukarda zikredilen iki Altaik lehçenin henüz natamam olarak bunu kazanmış olduklarını iddia ederler [2].»

Görülüyor ki bizim mensup olduğumuz dil zümresiyle Arî diller arasında en ehemmiyetli olarak gösterilen bu birinci fark şüphe ile karşılanması icap eden bir farktır. Ya Arî dillerde de ilk zamanlarda böyle bir ahenk vardı ve soradan kayboldu, yahut ta Altaik dillerin aslında olmayıp soradan gelmiş bir ahenk olabilir.

İkinci büyük fark cemilerin teşkili meselesi üzerinde idi. Muharrir bu farkı şöyle izah ediyor:

«Ural - Altaik ve Arî dillerde üç nevi kemiyet ifadesi vardır: müfret, tesniye ve cemi. İlk ikisinde bir mutabakat vardır. Fakat yalnız cemilerin teşkilinde bir fark görünür. Finik dillerde cemi işareti kelimenin aslı ile sondaki zamir edası arasına gelir «kitaplarım» gibi. Halbuki Arî dillerde bu işaret sona gelir. Maamafih iyi dikkat edilirse esaslı gibi görünen bu fark hakikatte bu iki dilin eskiden aynı dil olduğunu gösteren bir alâmet telâkki edilebilir. Profesör Sayce iptidai Arî dillerinde hiçbir cemi olmadığına kanî olmak için sebepler göstermiştir [3].»

Bu fikri Profesör Sayce «Principles of Philology» unvanlı eserinde şöyle izah ediyor:

«Bizce cemin mevcudiyetinden daha tabii hatta daha zaruri hiçbir şey görünmez ve zannederiz ki bu, her iki dilin ta başlangıcındaki köklerde bile mevcuttur. Bununla beraber iki hakikat vardır ki böyle bir fikri vazihan ve kat'i

[1] Issac Taylor, The Origin of The Aryans. S. 251, 8, 9, 270, 293-6.

[2] Aynı eser, S. 286.

[3] Aynı eser, S. 287.

surette tekzip eder. Birincisi tesniye şeklinin bazı dillerde baka bulmuş olmasıdır. Eğer aslında, ta başlangıçta cemi olsaydı tesniye lüzumsuz olacaktı. Nitekim cemin kullanılmasına başlanmasıyla tesniye ortadan kalkmış bulunuyor. Aynı şey Altaik dillerde de vakidir. Ostiyaklarda, Laplarda ve Samoyetlerde tesniyenin mevcudiyeti bu şeklin cemi kullanılmazdan evel bütün Altaik dillerde mevcudiyetini gösterir. Daha kültürlü olan Altaik dillerde bu, kendiliğinden kalkmış bulunuyor. Cemin iptidaî dillerde mevcut olmadığını gösteren ikinci hakikat te şudur ki, birçok dil aileleri yalnız tesniye şekline maliktirler ve cemi şeklini, henüz iktisab etmiş değildirlere. «Accadian» ve «Basque» dillerinde de cemi henüz pek natamam bir haldedir [1].»

Şimdi yine Dr. Taylor'un fikrine devam edelim:

«Ural -Altay dillerinde cemin muahhar bir teşekkül olduğu bu zümreye mensup dillerin hepsinde aynı cemi edatı olmamasıyla de ispat edilir. Bu maksat için şimdi Türkler «lar» Macarlar «k» ve Finler «t» edatlarını kullanmaktadırlar.

Aslen cemi mevcut olmayınca tesniye şeklinin Altaik ve Arî dillerde aynıyetini zaten görüyoruz. Fazla olarak tesniye için kullanılan edatın bile Altaik ve Arî dillerde aynı edat olduğu kanaati vardır.

«Arî dillerde cemi teşekkülü tesniye modeli üzerinde yapılmıştır. Cemi edatı sadece tesniye edatının yerine geçmiştir. Altaik dillerde ise cemi edatı sondaki zamirin eveline konmuştur. İngilizcede de bazı muzafünileyh cemileri Altaik dillerindekine tckabül eder. Meselâ «adamların çizmeleri» manasına olan «mens boots» denildiği zaman birinci kelimedede muzafünileyh edatı olan «s» harfi sona gelmiştir. Tesniye şeklinin her iki dilde uygun olması ve cemi şeklinin uygun olmamasıyla Arî dilinin, Altaik zümresinden olan bir dilin inkişafıyla meydana geldiğini anlıyabiliriz. Bu vahdet, Profesör Sayce'nin dediği gibi, bu dillerin yalnız müfret ve tesniye şekillerine malik oldukları bir zamanda idi [2].»

Altaik ve Arî diller arasında üçüncü ve son fark olarak gösterilen tezkir ve tenis meselesine gelince: bunun da Profesör Sayce ve Dr. Taylor gibi âlimler tarafından esaslı bir fark teşkil etmediği ve geriye menşelere doğru gittikçe Arî dillerde de bu cinsiyet farkının mevcut olmadığı hakikati ileri sürülüyor, deniliyor ki:

«Altaik ve Arî diller arasında esaslı zannedilen üçüncü fark Altaik dillerde tezkir ve tenis olmamasıdır. Fakat Profesör Sayce burada da iptidaî Arî dilin cinsiyeti olmamasıyla Altaik dillerle tevafuk etmesini yakın bir ihtimalle iddia eder. Sayce, cinsiyetin kısmen analogiden ve kısmen de fonetik bozuluştan ileri gelen sonradan yapma bir teşekkül olduğunu şöyle ifade ediyor: «Birçok alâ-

[1] Sayca Principles of Philology, S. 285.

[2] Taylor The Origin of The Orians, S. 288.

metler Arî dilde evelce cinsiyetin olmadığını göstermektedir. «Father» = Baba, «Mother» = Ana, «Pater. Mater» kelimelerindeki uçlar tamamen birbirinin aynıdır. O halde asılların bir zaman hiçbir cinsiyet ifade etmedikleri görülüyor [1].»

Taylor devam ediyor:

«Su halde Arî dili meydana getiren dil cinsiyet işaretini ihtiva etmemekle de Ural - Altaik ile tevafuk halindedir. Görülüyor ki Ural - Altaikle Arî diller arasındaki farklar getiye doğru gidildikçe asıllarında yoktur. Cemilerle cinsiyet yeni teşekküllerdir. Altaik dillerdeki savtî ahenk te esas bir kanun olarak telâkki edilemez. Samî dillerle Arî diller arasında temelden bir fark olduğu halde Ural - Altaik dillerle Arî diller arasındaki farklar cezrî değildir. Binlerce sene zarfında bu yeni teşekküllerin meydana gelmesine intizar edilebilirdi. Diğer cihetten aralarında öyle bünyevî uygunluklar vardır ki bunlar ancak aslî bir vahdetle izah edilebilir.

«Bir defa birbirine uygun kelimeler pek çoktur. Alelhusus köklere inildiği zaman vâsi bir mikyasta ayniyet görünür. Ve bu kökler aynı şekillerle kelimeler meydana getirmişlerdir.

«Arî ve Altaik dillerde birbirinin aynı olan fiil kökleri pek çoktur. Birkaç misal: Her ikisinde de adetlerdeki kök müşabehetlerinden maada «kad» düşmek, «kak» eğilmek, «kap» kapmak, «kar» çalışmak, «ku» şişmek ilâh. manastır.

«Bundan başka Arî ve Altaik dillerde fiil köklerine aynı lâhikalar raptedilerek kelimeler meydana getirilmiştir. Meselâ: Her ikisinde de «ma» edatı fiilden ismi mastar yapmak için kullanılmıştır.

Altaik dillerde:

San	: Söylemek	San-o-ma	: Haber
Juo	: İçmek	Juo-ma	: İçki
Tek	: Yapmak	Tek-e-ma	: Hareket, tekme

Arî dillerde:

Ghar	: Yakmak	Ghar-ma	: Sıcaklık
Dhu	: Hareket	Dhu-ma	: Duman
Fa	: Söylemek	Fa-ma	: Rapor

«Bu mukayese her iki dil zümresinde «na», «ja», «va», «la», «ka», «ta» edatları gibi aynı manaları ifade eden birçok lâhikalara teşmil edilebilir. Meselâ Altaik dillerde içmek manasına olan «ko» kökü ile «na» edatı birleştiği zaman «koh - na» içmiş demektir. Sanskritçede de aynı edat «uyumak» manasına olan «svap» kökü ile birleştiği zaman «svap - na» uyku manasına gelir.

Keza Finik zümrede:

Lug: okumak   Lug - e - ja: okuyucu

Arî dillerde:

Sta: durmak   Sta - ja: durucu, vaziyet demektir.

[1] Ansiklopedie Britanika, Gramer mekallesi, Sayce (eski tabı).

«Her iki dilde tasrifler de aynı şekillerde yapılmaktadır. İsim halleri lâhikalarla yapıldığı gibi fiil tasrifleri de kelimenin aslına zaman işaretlerinin raprı ve edatların ilâvesiyle olur.

«Zamirlerdeki ayniyet ise daha ehemmiyetlidir. Her iki zümrede aynı zamirlerin aynı tahavvülleri takip ettiklerini görürüz. Meselâ «ma» ben demektir. Muasır dillerde «m» yahut «n» harflerile ifade edilir.

«Dilin eskiden ayniyetini gösteren gramer müşabehetleri gibi ırkı vahdeti gösteren fizikî müşabehetler de vardır. Bu Brakisefal ırklar nihayet Ortaasiya tipine mensup, birbirlerinin aynı olan ırklardır. İnkısama uğramamış eski Türk ırkının medeniyeti çok yüksektir. Diyebiliriz ki Rengeyiği Devrinin sonunda garbî Avrupada bir Altaik halk göründü ve çok sonra Pastoral Devrin başlangıcında kuvvetli bir Fino - ugrik halk Ortaavrupa Ari dilini inkişaf ettirdi. Bu nazariye ile birçok müşkülât halledilmiş oluyor.

«Ari ve Altaik diller arasındaki bu derin bünyevî uygunluklar coğrafi şartlarla, ticarî münasebetle, harplerle yahut siyasi hakimiyetle izah edilemeyecek derecede derindir. Bazıları bunu Altaik dillerin Ari zümrenin tesiri altında kalmasıyla izaha çalıştılar. Tıpkı İngilizcenin norman fransızca tesiri altında kalması gibi. Fakat bu faraziye zamirlerdeki ve tasriflerdeki esas uygunluklara cevap vermeğe kâfi değildir. Derhal daha basit ve daha kanaatbahş olan izah şekli hatıra gelir:

«Finik diller, bir ilk dil şeklinin bakasıdır ki bundan Ari diller meydana gelmiş oluyor [1].»

Muhterem hanımefendiler, beyefendiler,

İşte buraya kadar Türk dilinin kıdem ve hakimiyeti üzerindeki bazı fikirleri arzettim. Bu ilk hakikat ışıklarının soradan bazıları tarafından örtülüp bastırılmağa çalışıldığını biliyoruz. Fakat er geç hakikat meydana çıkar. Dilimiz uzun ihmallere uğramışsa da içindeki cevherleri ve öz kuvveti orada duruyor. Yalnız bunu açıp meydana çıkarmak ve inkişaf ettirmek işi kalıyor. Bu büyük işi yapmak gayesiyle yüksek Reisimizin kurduğu şanlı Kurultaya, muhterem «Türk Dili Terkik Cemiyeti» ne büyük muvffakiyetler temenni ederim. (Alkışlar)

Reis — Artin Cebeli Bey tezini izah edecektir.

Ağaoğlu Ahmet Bey — Paşa Hazretleri, on dakika istirahat verilse iyi olmaz mı?

Reis — O halde on dakika istirahat etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Kapanma saati 15,30

[1] Taylor, S. 289-292, 4, 5, 8.